

Dr. Ilir Muharremi

TEATRI EKZISTENCIALIST DHE ABSURD

Teatri qysh në Greqinë e lashtë konsiderohej si vend për shikim, ndeshje dhe spektakël në mes aktorit, korit dhe publikut. Në atë kohë luheshin tragjeditë të cilat ishin karakteristikë e Athinës së lashtë, mirëpo asnjëherë nuk mund të caktohet ndonjë datë e saktë e lindjes së tragjedisë. Mund të konkludojmë se tragjedia e parë është Persët e Eskilit. Teatri shërbente për prezantimin e tragjedive dhe shekuj me radhë ka inspiruar autorë të ndryshëm të cilët edhe sot ruajnë me xhelozzi pjesën thelbësore, subjektive të personazheve që vërtet janë unike dhe mbesin shpirtërore në kujtesën e lexuesve. Personazhet e tragjedive njihen për ngatërresën fatale të situatave të pa shpresa, për një përkrahim të fajshëm. Filozofia, feja, ekzistenca e individit karakterizojnë krijimin tragjik. Mirëpo, në tragjeditë moderne kori nuk është i pranishëm sikurse që ishte në kohën e lashtë, ku me këngë komentonte mënyrën e përgjithshme për atë që është thurur në skenë. Ndërkaq, sot, kori na shoqëron me tinguj muzikor konkretisht me operën. Mirëpo, shtrohet pyetja si funksionon teatri ekzistencialist? Çfarë është ai në të vërtetë? Pjesa më e madhe e njerëzve që përdorin fjalën ekzistencializëm ndihen keq kur iu duhet ta shpjegojnë se ku qëndron kuptimi i kësaj fjale, megjithëse, sot, është kthyer në modë dhe thuhet si pa të keq që ky muzikant, piktor apo dramaturg është ekzistencialist. Ajo që ngatërron gjërat është se ka dy lloj ekzistencialistësh: të parët që janë të krishterë dhe midis tyre do të radhisja Jaspersin dhe Gabriel Marselin të besimit katolik dhe nga ana tjetër ekzistencialistët ateistë midis të cilëve duhen futur Heidegeri, ekzistencialistët francez etj. Zhvillimin e kësaj filozofie e gjejmë që në

vitet 1928 me botimin e veprës së Martin Haidegerit “Qenia dhe koha”, por, përhapje të gjerë, ajo mori sidomos pas Luftës së Dytë Botërore, dhe sidomos pas botimit të veprës së Zhan Pol Sartrit “Qenia dhe asgjëja”. Ekzistencializmi ka të bëjë më shumë me idealizmin nëse preket në formën letrare, por, shënjestër ka ekzistencën njerëzore në nivelin e individit të padeterminuar nga kushtet reale historike, të cilat konsiderohen absurditetet e tërë. Në disa libra filozofike, shumë mendimtarë këtë filozofi ekzistencialiste e kanë quajtur si irracionale, që i kundërvihet racionalizmit.

Nga kjo del se njeriu nuk është diçka e dhënë që në fillim, por vetëm një hiç, gjë të cilën nuk mund ta vërteton realiteti. Tek ekzistencialistët qenia njerëzore nuk konsiderohet si diçka, por një qenie që lufton të bëhet e tillë. Njeriu krijon vetë nga asgjëja dhe pothuajse në një liri të plotë. Ata njeriun e dënojnë me liri absolute, thjesht është i lirë të vendosë vetë, madje edhe ta shkruajë ardhmen e tij, të vendos vet për jetën e tij, madje edhe ta përcaktoj vet fatin. Praktika dëshmon se zgjedhja nuk është arbitrare, por e kushtëzuar. Zhan Pol Sartri dhe Albert Kamy ishin dy përfaqësuesit kryesor që ekzistencializmin e shtrinë në fushën e letërsisë dhe teatrit. Veprimtaria e këtyre dy shkrimtarëve të mëdhenj mbështet në absurdin e jetës. Shikimi i tyre filozofik nisët nga mendimi se në botën tonë njeriu i ka humbur të gjitha iluzionet mbi mundësinë për të

kuptuar dhe për të shpjeguar në bazë të arsyes botën që e rrethon dhe njeriun, meqenëse, ky i fundit është i detyruar të jetoj në një botë që nuk ka asnjë kuptim dhe që është i huaj për të.

Kamy në esencën e veprës “Miti i sizifit” shkruan: “Nuk ka veçse një problem filozofik me të vërtet serioz. Ky problem është vetëvrasja. Të gjykosh nëse jeta ia vlen të jetosh, do të thotë t’i përgjigjesh pyetjes themelore të filozofisë”. Ky botëkuptim shprehet edhe në teatrin ekzistencialist. Pikëpamjet ekzistencialiste ushtrojnë një ndikim të madh në lindjen dhe zhvillimin e teatrit absurd. Lidhja midis ekzistencializmit dhe teatrit absurd del e qartë edhe nga një deklaratë e Joneskos, ku ai shprehet me këto fjalë: “Absurde është ajo që ndodhi që s’ka asnjë qëllim, duke shkëputur nga çdo lidhje fetare, metafizike dhe transcendentale, njeriu

humbet, çdo veprim i tij është pa kuptim dhe i panevojshëm”. Këto mendime të pamëshirshme përfaqësojnë pikëpamje filozofike antinjerëzore.

Çdo dramaturg që është i zhytur në teatrin absurd problem të parë ka vdekjen. E vërtetuar është se vdekja është e pashmangshme dhe sipas tyre e bënë jetën të pa kuptim, ngurosojnë çdo nxitje për veprim dhe kthen çdo gjë të jetës në hi dhe pluhur. Përderisa do të vdesim, atëherë, përse duhet jetuar, përse duhet vepruar. Kuptimi ideologjik i këtij pesimizmi është i qartë. Konflikti bazë i dramës absurde rrjedh nga mungesat e qëllimit që ka njeriu në jetë. Shpeshherë, dramaturgët kur ndërtojnë personazhe absurde, nuk janë heronj që në skenë shprehin pikëpamje moralo-shoqërore. Në skenë dominojnë situatat njerëzore. Thelbi i absurdit nuk thuhet, ose mbetet i papërcaktuar dhe nuk mund të kapet nga spektatori. I njohur është edhe Ezhen Jonesko dhe gjithë bota e tij është e mbushur plot frikë dhe marramendsh, ajo është shkretëtirë në të cilën bredhin fantazmat, që dalin papritur nga errësira e natës. Tek “Rinoqeronti” ai ngre aktakuzë të fuqishme kundër çfarëdolloj diktature, e kuqe apo e zezë, që e katandisë njeriun në hiç e detyron të jetërsohet në kafshë për të mbijetuar.

Berazhenja mbetet i vetëm në botën e rinoqerontëve. Mbetet i vetëm para fatit dhe pa shpresë rrugëdaljeje. Edhe teatri i Samuel Becketit paraqet shprehjen më të plotë dhe më rrënjësore të shikimit absurd të botës. Në veprën “Duke pritur Godonë”, nëpërmjet dialogut monoton dhe të çuditshëm të dy vagabondëve, Vladimirin dhe Estragonin, që presin në një fushë të thatë ardhjen e një personazhi misterioz dhe enigmatik – Godon, përpiqet të tregoj një mungesë të kuptimit dhe të kotësisë së çdo veprimi njerëzor. Drama përfundon ashtu siç ka nisur, në një kotësi ankthi.

Jean Pol Sartre, “Ekzistencializmi është humanizëm”, - Tiranë, 1997

Eugene Ionesco, “Rinoqeronti”, Tiranë

Frensis Ferguson, “Nocioni i Teatrit” - Prishtinë, 1983

Romilly 1980, faqja: 65

Karl Jaspers, Filozof Gjerman,

Martin Hajdeger , - i njohur si filozof Gjerman dhe që është marrë me problemin e filozofisë së qenies.

Samuel Beckett, “Duke pritur Godonë Oh ato ditë të bukura Teatër” - Çabej, 1996

Albert Kamy, “Miti i Sizifit”, shtëpia botuese Fan Noli

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>

NE KOPIRATI